

УДК 37.016:53

INNOVATIONS OF THE INTEGRATED COURSE
«GETTING TO KNOW NATURE»
ІННОВАЦІЇ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ»

Korshevniuk T.V./Коршевніук Т.В.

с.р.с, с.т./к.п.н., ст.н.сп.

ORCID 0000-0003-0430-5808

Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine,

Kyiv, Sichovykh Striltsiv Str., 52-D, 04053

Інститут педагогіки НАПН України,

Київ, вул. Січових Стрільців, 52-Д, 04053

Yaroshenko O. G./Ярошенко О.Г.

ORCID 0000-0003-1555-0526

d.p.s., prof./д.п.н., проф.

Institute of Higher Education of the NAES of Ukraine,

Kyiv, Bastionna Str., 9, 01014

Інститут вищої освіти НАПН України,

Київ, вул. Бастіонна, 9, 01014

Анотація. Охарактеризовано інновації авторського інтегрованого курсу «Пізнаємо природу», який реалізує природничу освітню галузь в адаптаційному циклі базової середньої освіти (5-6 класи). Розкрито втілення інновацій в навчальному і методичному забезпеченні з позицій їх розвивального й компетентнісного потенціалу.

Ключові слова: інтегрований курс «Пізнаємо природу», гармонізація розвитку особистості, процесуальність, методична гнучкість, резильєнтність.

Abstract. The innovations of the author's integrated course "Getting to know nature", which implements the science education branch in the adaptation cycle of basic secondary education (grades 5-6), are characterized. The implementation of innovations in educational and methodical support from the standpoint of their developmental and competence potential is disclosed.

Keywords: integrated course "Getting to know nature", harmonization of personality development, procedurality, methodical flexibility, resilience.

Вступ.

Досягнення нових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової середньої освіти, потребує особливих підходів до конструювання змісту освіти, організації освітнього процесу і трансформації педагогічної діяльності.

Особистісна зорієнтованість освіти і системоутворювальна функція ключових компетентностей, визначених у Державному стандарті та законодавчо-нормативних документах, є основою конструювання авторського інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» (5-6 класи). Його мета – формування на засадах інтегрованого підходу особистості з науковим світоглядом, виховання відповідальності за збереження природи, розвиток особистісного потенціалу учнів, природничо-наукової компетентності і компетентностей, необхідних для самореалізації, соціалізації та громадянської активності [2]. Досягнення мети потребувало глибокого наукового осмислення змісту курсу, пошуку педагогічних ідей щодо організаційних форм і методів діяльності учнівства та вчителя в адаптаційному циклі природничої освіти.

До концептуальних положень авторського курсу «Пізнаємо природу», що реалізує природничу освітню галузь в адаптаційному циклі базової середньої освіти, належать:

- розвиток особистості учнів забезпечує формування способів здійснення різних видів діяльності;
- урахування досвіду компетентнісного підходу, орієнтованого на досягнення учнівством здатності ефективно застосовувати на практиці набуті знання й уміння;
- гнучкість і варіативність у виборі вчителем стратегій навчання курсу.

Основна частина.

Нормативно-законодавчі документи в сфері освіти (Закони України «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту», Концепція Нової української школи, Державний стандарт базової середньої освіти, Концепція розвитку освіти на 2015-2025 роки), орієнтованість на адаптацію учнівства до динамічного сьогодення і найближчу перспективу життя детермінували інновації авторського курсу «Пізнаємо природу». До них належать гармонізація розвитку особистості, процесуальність, методична гнучкість, розвиток резильєнтності. Інновації втілено в модельній навчальній програмі, підручниках і навчальних посібниках, які мають відповідний гриф Міністерства освіти і науки України [2-7]. Охарактеризуємо зазначені інновації.

Гармонізація розвитку особистості. Парадигма дитиноцентризму, в якій зараз розвивається українська загальна середня освіта, визначила першу інновацію курсу – гармонізація розвитку особистості. Маємо на увазі, що розвиток різних сфер особистості дитини (інтелектуальної, емоційної, комунікативної, афективної та ін.) – не побічний продукт вивчення курсу «Пізнаємо природу», а його зміст і результати. У модельній навчальній програмі зацентровано увагу на інтелектогенезі, емоціогенезі і соціогенезі [2]. Інтелектогенез (розвиток інтелектуальних здібностей) впливає на когнітивні функції і творчі здібності, сприяє розвитку критичного і проблемного мислення, уміння генерувати і втілювати нові ідеї, здатності до самовдосконалення. Емоціогенез (розвиток емоційно-вольової сфери) впливає на соціальну адаптацію, саморозвиток, міжособистісні відносини та успішність навчання учнів, забезпечує виховання емоційної інтелігентності та навчання навичкам емоційної регуляції. Соціогенез (розвиток соціальних навичок) передбачає набуття і вдосконалення навичок соціальної взаємодії: організація взаємодії учнів один з одним, з учителями та іншими людьми впливає на учнівську сферу цінностей і стереотипи, розвиває навички спілкування та формує соціальну поведінку. У дидактичному аспекті охарактеризована інновація курсу «Пізнаємо природу» реалізує положення, що навчання – це активна, мультисенсорна взаємодія між людиною і світом, взаємний контакт, який розширює можливості того, хто навчається, і розкриває різноманітність світу [9].

Процесуальність. Розвиток щойно розглянутих сфер особистості учня й набуття нею ключових компетентностей, як того вимагає Державний стандарт базової середньої освіти, відбувається в діяльності. Саме на ній ґрунтується друга новація курсу – процесуальність. Насамперед йдеться про діяльнісну

основу курсу, що відображено у модельній навчальній програмі [2]. Зокрема у назвах тем ключовим є дієслово, що характеризує діяльнісний характер пропонованого змісту («Досліджуємо тіла, речовини, явища», «Вивчаємо живу природу Землі», «Пізнаємо організм людини в його середовищі існування»). Назви підтем сформульовано у запитальній формі з метою спонукати учнів ставити запитання і шукати на них відповіді, наприклад «Що допомагає людині зорієнтуватись в різноманітті організмів», «З чого складаються та як використовуються речовини». Це відповідає таким віковим психофізіологічним особливостям п'яти- і шестикласників, як допитливість, відкритість новому, інтерес до дослідження себе і навколишнього світу.

Очікувані результати навчання у програмі сформульовані також у термінах діяльності (наприклад, *висловлює припущення ... і пропонує способи його перевірки припущення, моделює зв'язки/об'єкти/явища, прогнозує наслідки, досліджує... і презентує результати досліджень у запропонований спосіб, ділиться враженнями від побаченого під час екскурсій, виконаного дослідження/ проекту; оцінює важливість набутих дослідницьких умінь, власну діяльність у групі*). Зазначені в програмі види навчальної діяльності – запропонований вчителю алгоритм навчання від цілевизначення до цілевиконання. Саме в розмаїтті діяльності учні отримуватимуть відповіді на основні питання в пізнанні природи: для чого досліджувати навколишній світ та як це робити, щоб не зашкодити природі, своєму здоров'ю й здоров'ю інших.

Дослідження і робота з різними джерелами інформації позиціонуються у програмі як практична діяльність, спрямована на розширення уявлень учнів про навколишній світ, отримання нових знань і досвіду, організацію навчальної взаємодії, розвиток особистісних якостей. Тому в програмі особливу увагу приділено видам навчальної діяльності «Набуття досвіду і знань у процесі досліджень» (їх тематику окреслюють практичні завдання у кожній темі) і «Набуття досвіду і знань у процесі роботи з інформацією».

Програмою передбачено розвиток рефлексивних умінь як одного з результатів навчання. Тому до видів діяльності включено оцінювання результатів індивідуальної/групової роботи, підведення її підсумків. Це необхідна умова для того, щоб учень розумів, як була організована його діяльність, конструював її відповідно до своїх цілей, досвіду і цінностей, усвідомлював способи її проведення, міг оцінити свій поступ у навчанні.

Для здійснення учнями рефлексії процесу і результатів навчання, ми розробили і помістили в підручники картки самооцінювання досягнень у пізнанні природи та самооцінювання роботи в групі [3, 4].

Методична гнучкість. Інновацією курсу є його методична гнучкість. Нещодавно вчитель мав неухильно дотримуватись всіх пунктів навчальної програми. Натепер у модельній навчальній програмі запропонований характер мають: об'єкти вивчення, тематика практичних завдань, навчальних проєктів, реальних і віртуальних екскурсій, види навчальної діяльності [2]. Вказані види навчальної діяльності виконують функцію методичних орієнтирів, що не обмежує свободу вчителя у трансформації запропонованих видів навчальної діяльності або виборі інших видів на власний розсуд. Це разом з орієнтовною

тематикою практичних завдань і навчальних проєктів дозволить закладам загальної середньої освіти урахувати свої можливості при розробленні освітньої програми.

Не обмежують вчителя у виборі стратегії навчання і наші підручники: кожним з них можна користатись для розроблення сценарію уроку, адже структура параграфів дозволяє планувати й організовувати діяльність учениці/учня (учіння), діяльності вчителя (викладання) і навчальний матеріал. Також підручник може виступити конструктором різних моделей навчання, коли вчитель комбінуватиме складники параграфів у різних варіаціях, створюючи палітру власних методик / технологій навчання, оптимальних для конкретного класу.

Дидактичною перевагою методичної гнучкості як інновації курсу є полісуб'єктна педагогічна стратегія, в конструюванні й реалізації якої беруть участь не лише вчитель, а й інші суб'єкти освітнього процесу з авторського курсу «Пізнаємо природу».

Розвиток резильєнтності. Авторський інтегрований курс «Пізнаємо природу» сприяє розвитку неймовірно важливої навички сучасного життя – резильєнтності (життєстійкості). Так називають сукупність якостей людини, які допомагають долати невдачі, стреси та важкі періоди конструктивним шляхом і відновлюватись після них.

Ми зацентрували увагу на цій інновації з кількох причин. По-перше, є люди (і дорослі і малі), які попри життєві негаразди, фактори ризику в їхньому житті все ж таки живуть ефективно, часто мають успіх, тоді як інші за таких самих умов підпадають деструктивності, надзвичайно вразливі та інколи психологічно ушкоджені. По-друге, сучасний світ справедливо називають епохою воєн і пандемій. Особливо актуальності проблема резильєнтності набула сьогодні, коли більшість людей не має досвіду переживання трагедії війни, що принесла на нашу землю страждання та втрати перспективи життя для багатьох людей.

Щоб людина мала резильєнтність, необхідно розвивати певні риси. Для підлітків психологи виокремлюють такі риси [8]: досвід розв'язання проблем, самоконтроль, планування, мотивація до успіху, успішність у навчанні, ефективність у стосунках з іншими людьми (однокласниками/однокласницями, батьками, учнівством школи, членами громади та ін), критичне мислення, взаєморозуміння/теплі стосунки з дорослими, здатність сприймати та інтегрувати різний досвід у позитивному чи конструктивному ключі, позитивне ставлення до своїх можливостей і віра у власні сили. Для розвитку цих рис розроблено систему засобів у підручниках і посібниках «Пізнаємо природу» [3-7].

Висновки.

Розглянуті інновації інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» (гармонізація розвитку особистості, процесуальність, методична гнучкість, розвиток резильєнтності учнівства), що мають на меті розвивати можливості і здібності п'яти- і шестикласників, розкривати їм світ природи й зробити її пізнання цікавим і успішним, а також допомогти вчителям організувати і

втілювати цей процес суголосно реформі Нової української школи. Втілення інновацій у модельній навчальній програмі курсу та його навчально-методичному забезпеченні сприяють у реалізації окресленої мети і формуванню ключових компетентностей згідно вимог Державного стандарту базової середньої освіти.

Література

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.20 №898. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200898.html .
2. Коршевніук Т.В. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти. «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727549> .
3. Коршевніук Т.В., Ярошенко О.Г. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 5-го класу. Київ, УОВЦ «Оріон», 2023. 256 с.
4. Коршевніук Т.В., Ярошенко О.Г. Пізнаємо природу: підручник інтегрованого курсу для 6-го класу. Київ, УОВЦ «Оріон», 2023. 256 с.
5. Коршевніук Т. В., Ярошенко О. Г. Пізнаємо природу. 5 клас.: Мої досягнення: зошит для самооцінювання і перевірних робіт. Київ, УОВЦ «Оріон», 2022. 60 с.
6. Коршевніук Т. В. Пізнаємо природу. 5 клас. Робочий зошит. Київ, УОВЦ «Оріон», 2022. 96 с.
7. Коршевніук Т. В., Ярошенко О. Г. Пізнаємо природу. 6 клас. Робочий зошит. Київ, УОВЦ «Оріон», 2023. 112 с.
8. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. Актуальні проблеми психології. Том 3.: Консультативна психологія і психотерапія. Вінниця, ФОП Рогальська І. О., 2018. Вип. 14. С. 26 – 64.
9. Education 2000: A Holistic Perspective. Atlanta, Global Alliance for Transforming Education. <https://www.ties-edu.org/wp-content/uploads/2017/09/Education2000en.pdf>